

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลง
รูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน
กรณีอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน

นางสาวบุญทิวา พันธุ์เพ็ง

ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร. มนัส สุวรรณ

ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ประหยัด ปานดี

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน กรณี อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการเกษตร และรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรในชุมชน และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรแล้วผลกระทบต่อชุมชน ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน อันประกอบด้วยปริมาณใช้น้ำในการเกษตร วิธีการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบใด รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตร

วิธีการวิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งแบบสอบถามจำนวน 385 คริวเรือน การสนทนากลุ่มชาวบ้านทั่วไป 15 ท่านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 8 ท่าน ใช้การเดินทางสำรวจหาข้อเท็จจริงและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาต่างๆอย่างแท้จริง จากนั้นจึงนำข้อมูล ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาสังเคราะห์เพื่อหาแนวทาง หรือวิธีการในการจัดการทรัพยากรน้ำ และปรับรูปแบบการปลูกพืช ให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนในปัจจุบัน โดยหลีกเลี่ยงการพึ่งพาภายนอก และวิธีการที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเองที่กลมกลืนกับธรรมชาติ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า ปีพ.ศ. 2518 เป็นจุดแห่งการเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตร และรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนอย่างชัดเจน โดยการเข้ามาของระบบชลประทานรัฐ ที่มุ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ระบบการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน ก่อนหน้านี้ในอดีตรูปแบบการเกษตรของชุมชนมีลักษณะเรียบง่าย รูปแบบการปลูกพืชเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ พื้นที่การเกษตรของชุมชนในอดีตมีไม่มาก ปริมาณน้ำที่ต้องการใช้ในการเกษตรจึงมีไม่มากเช่นกัน การเข้ามาของระบบชลประทานรัฐได้ทำการเปลี่ยนระบบการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน โดยการเปลี่ยนลักษณะโครงสร้างของฝายจากฝายไม้เปลี่ยนเป็นฝายคอนกรีตที่มีขนาดใหญ่และมีความแข็งแรงคงทน ทั้งระบบการจัดสรรน้ำไม่ยุ่งยากเหมือนฝายไม้ ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวบ้านต่างมีความรู้สึกมั่นใจในการทำการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากได้มีระบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรที่ดีและมีศักยภาพ ซึ่งทำให้มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเกษตรของชุมชนตลอดทั้งปี เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านต่างขยายพื้นที่การเกษตรของตน ในปัจจุบันชนิดพืชที่ปลูกมีความแตกต่างจากอดีตเป็นรูปแบบการเกษตรที่เน้นการผลิตเพื่อขาย พืชที่ปลูกจึงเป็นพืชเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรในชุมชนนั้นประกอบด้วย การเข้ามาของระบบชลประทานรัฐ โดยการเปลี่ยนโครงสร้างลักษณะเหมือนฝายจากฝายไม้เป็นฝายคอนกรีต ความต้องการมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นของสมาชิกในชุมชนโดยถือว่าเป็นปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรในชุมชนอย่างแท้จริง และการเข้ามาให้ความรู้และสนับสนุนการปลูกพืชเศรษฐกิจจากรัฐบาล ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรได้แก่ ปัญหาน้ำขาดแคลน ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการแย่งชิงน้ำ ปัญหาการรुक้ำพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แดงปัญหาสภาพลำน้ำตื้นเขิน การขาดงบประมาณในการดำเนินการตามแผนงาน การก่อสร้างเหมืองฝายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน แนวทางแก้ไขคือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเองต้องพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกันเพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเริ่มการจัดการทรัพยากรในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักในการจัดการทรัพยากรเอง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และลดภาวะการพึ่งพิงจากภายนอกให้ได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้คือ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรผลักดันให้เกิดกิจกรรมภายในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และฟื้นฟูบริเวณลุ่มน้ำแม่แดงในรูปแบบของโครงการ โดยผู้ร่วมโครงการเป็นคนภายในชุมชนทุกระดับ ทุกอาชีพ ให้ชุมชนมีความตระหนักถึงการเป็นเจ้าของ และสิทธิในการดูแลรักษามากกว่าการที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลภายนอกเข้ามาให้ความสำคัญ รวมทั้งให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เกษตรกรในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการรูปแบบการเกษตรที่ถูกต้อง โดยสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่และความรู้ในการจัดการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความตระหนักให้กับสมาชิกในชุมชน และจูงใจให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยความเต็มใจ ทั้งในการก่อสร้างฝายคอนกรีต ภาครัฐควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูลบริบทพื้นที่ เพื่อการสร้างฝายให้เกิดความคงทนและสามารถใช้ประโยชน์ได้ดีที่สุด และรัฐบาลควรสนับสนุนการพัฒนาเกษตรพื้นบ้าน และเกษตรผสมผสานแก่ชุมชน เพื่อให้เกิดการผลิตที่รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนปัจจุบัน

ท้ายที่สุดจะส่งผลทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น กำหนดแนวทาง หรือ แม้แต่การตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความสามารถที่ชุมชนจะพึ่งพาตนเองได้ และเกิดประสิทธิผลของการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างแท้จริง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Thesis Title

Changes on Agricultural and Water Resource Management
Patterns by Community: A Case of Wiang Haeng District,
Chiang Mai Province

Author

Ms. Boontiwa Panpeng

Degree

Master of Arts (Man and Environment Management)

Thesis Advisory Committee

Prof. Dr. Manat Suwan Chairperson
Assoc. Prof. Phayad Pandee Member

ABSTRACT

Changes on Agricultural and Water Resource Management Patterns by Community: A Case of Wiang Haeng district Chiang Mai province, aims to comprehend progress of agricultural transformation and patterns of water resource management. In addition, the study also emphasizes on factors that lead to changing in agricultural mold in the community and its effects on the community in terms of water resource management, volume of water spent on agriculture, and process of community participation in water resource management. Furthermore, the study also concludes problems and difficulties of water resource management caused by agricultural transformation.

The approach of this study is qualitatively and quantitatively researched, while the study tools are a survey of 385 families in the community together with an evaluating of 15 focused-group discussion and 8 in-depth interviews with key informants. In fact, the fact-finding explore and the interact observation are proposed to clarify the actual sophisticated conditions before analyzing this substantial data from the entire samples to reveal more appropriate approaches in water resource management and agricultural adjustment. As a consequence, this observation would rely on current social conditions, simultaneously avoiding external assistances by

traditional knowledge of the community that intensively merges with natural environment leading to sustainable development among the communities

In 1975, the formal study found a remarkable start of agricultural transformation for communities with a cooperation of state irrigation that persuasively facilitated higher levels of water resource management. Indeed, in primitive period, formations of communities' agriculture were not extraordinarily complicated due to only survival proposes, while lands and volume of water for agriculture were also moderately limited. Therefore, this collaboration apparently improved efficiency of water resource management in communities by employing concrete-made dams, which are more constructive and robust than wood-made ones. Subsequently, this endeavor encouraged farmers to enhance their farmlands for more agriculture due to suitable water resource management. Nowadays, patterns of agriculture have been shifting to more intensive mass production for trading and economic plants are more introduced to the communities. Thus, government aids of changing in dam structure and an increase in demand of income of those people would be the most imperative factors to transform agriculture patterns and also due to informing and supporting from local agricultural authorities. All things considered, these scenarios somehow institute problems and difficulties of water resource management such as water shortage, flooding, chaos of completing in utilizing water resource, condemning areas of Mae Tang watershed, rises of shallow stream, lack of fund to compensate plans of agricultural development, building ineffective dams due to improper geometric conditions, and notifying recent information in the communities. Hence, the most successful solution would be cooperation among government and private sectors, and the community itself to effectively manipulate community's resources by empowering the community to be capable of substantial resource management. Undoubtedly, the more capability of self-survival of the community, the less needs from the outside.

As far as the research findings are concerned, the suggestion of this study would be an agreement of both government and private sectors to provide more of community's activities that engage water resource preservation and recovering of Mae Tang watershed in terms of instant projects which participants should be of several occupations and diverse groups of people in the community. Accordingly, we need to emphasize them to appreciate the importance of land possessions and enrich their rights rather than local authorities or other outsiders. Moreover,

accurate and adequate information about management of modern agricultural arrangements depending on geometric environments with acknowledgement of natural resource preservation is a need, not only reminding people's emphases of natural preservation, and also promoting them a willing to protect their own properties. Thus, government should integrate those thoughts with constructing concrete dam, considering community participation, and exchanging opinions about how to organize agriculture zone to assemble the most beneficial dam for those communities. Additionally, native agricultural improvement and mixed agriculture for community should be subsidized to maintain biological diversity so that the community can count on themselves in term of agricultural production which relies on current community conditions.

In conclusion, these circumstances would potentially conduct to the contribution of expressing opinions, directing pathways or even majority judgments of the community that eventually imitates capability of sustainable self-survival community and pragmatically efforts of natural resource management and preservation.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved